

УДК 34(091)

Анатолій ТКАЧЕНКО**МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО
НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ:
СВІТОГЛЯДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ**

У статті досліджується процес виникнення та джерела Магдебурзького права, особливості його поширення на територію України, аналізується історіографія проблеми, розглядаються правовідносини, що врегульовувалися нормами Магдебурзького права у сфері суспільно-правових відносин, управління, судовій сфері, сфері корпоративного права, торгівлі тощо.

Ключові слова: *Магдебурзьке право, локаційна грамота, органи самоврядування, магістрат, лава, рада, війт, бурмістр, магістратські урядники, судовий процес і судочинство за Магдебурзьким правом.*

Постановка проблеми. Кожен історичний період наповнює суспільно-правову тематику новим змістом. У цьому контексті актуалізуються підходи до вивчення історичного досвіду у частині наповнення реальним змістом міського самоврядування, затребуваними виявляються історичні уроки щодо дії норм по його забезпеченню. Тому, попри те, що проблема дослідження Магдебурзького права не нова, його проблематика знову привертає увагу дослідників до проблеми, яка єднає нас з європейськими цінностями та наповнює правову тематику новим світоглядним змістом.

Аналіз актуальних досліджень. У різні часи особливості поширення Магдебурзького права на теренах України досліджували такі вчені, як В. Б. Антонович [1], Д. І. Багалій [2], М. Ф. Владімірський-Буданов [3], М. С. Грушевський [6], С. М. Іваницький-Василенко [8, 9], А. Кистяківський [10], М. І. Костомаров [12], Ф. І. Леонтович [14], В. Д. Отомановський¹, Ф. В. Тарановський [22]. Сучасними дослідниками історії Магдебурзького права є Т. Д. Гошко [4, 5], М. М. Кобилецький [11] та ін. Водночас залишається актуальною проблема дослідження Магдебурзького права на теренах українських земель у контексті світоглядно-правових засад.

Метою статті є аналіз світоглядно-правових засад Магдебурзького права, особливостей його поширення на територію України, розкриття організаційно-правових основ його функціонування, усвідомлення його значення для історії правотворення в Україні.

© Анатолій Ткаченко, 2014

¹ У 1956 захистив дисертаційне дослідження на звання доктора історичних наук на тему: "Города Правобережной Украины под владычеством шляхетской Польши от середины XVII до конца XVIII в.в. Проблема возникновения и развития украинского феодального города".

Виклад основного матеріалу. Магдебурзьке право походить від назви міста Магдебург (земля Саксонія), яке 1188 р. отримало від власника архієпископа Віхмана право на самоврядування, яке 1294 р. підтвердив саксонський курфюрст (князь) Альберт. Грамоти разом зі збірником норм звичаєвого права Саксонії Ейхе фон Ренкова “*Speculum Saxonum*” “Саксонське зерцало” та міського муніципального права (*ius municipale*) і утворили так зване Магдебурзьке міське право (*Jus theutonicum magdeburgense*). Рада Магдебурга надавала грамоти всім містам, що хотіли жити за Магдебурзьким правом. З того часу воно стало поширюватися на інші європейські міста.

Джерелами Магдебурзького права були збірники “*Speculum Saxonum*” (“Саксонське зерцало”)² і “Вайхбільд”. Проте в містах на українських землях діяло право, пристосоване до місцевих умов, а не класичне Магдебурзьке, норми якого були перероблені. В Україні земське (міське) право “Саксонського зерцала” використовували в латиномовних польських переробках Миколи Яскера (“Зерцало саксонів” 1536), Яна Кірштейна (“Артикули права Магдебурзького” 1557), Бартоломея Гроїцького “*Porzdek sudowy spraw miejskich prawa majdeburgskiego*” (“Порядок прав цивільних Магдебурзьких” 1559), Павла Щербича “*Saxon seu prawa polski majdebursky nazywajęce Speculum Saxonum*”, які відрізнялися змістом конкретних норм від першоджерел.

У містах Правобережної України застосовувалося так зване “хелмське”, або “хелмінське” право, що являло собою переробку Магдебурзького права на польську мову з використанням релігійних ідей, звичаїв та інших юридичних норм польського міста Хелм. Цю переробку, яка отримала назву “Право цивільне Хелмінське”, створив П. Кушевич у 1646 р.³ Загалом же Магдебурзьке право офіційно не було кодифіковане, тому статус кожного міста визначався комплексом привілеїв, дарованих йому, які могли відрізнятися.

² Саксонське зерцало (лат. *Speculum Saxonum*, нім. *Sachsenspiegel*) – німецький середньовічний збірник правових норм. Укладений близько 1230 р. (за ін. даними – в 1220–1235 рр.) рицарем Ейхе фон Репковим, шефеном графства Ангальт поблизу м. Магдебурга в Саксонії на замовлення графа Гоера фон Фалькенштайна. Джерелами укладання “Саксонського зерцала” були Біблія, канонічне право, закони Священної Римської імперії, візантійське право, звичаєве право земських та ленних судів із регіонів ельбських єпископств. Структурно воно включає чотири передмови, три книги земського права та книги ленного права. Земське право поширювалося на все населення, а ленне – лише на феодалів-землевласників. В книгах земського права зібрано норми державного права (обрання імператора, скликання та діяльність рейхстагу тощо), права місцевого самоврядування, шлюбно-сімейного права, цивільного, кримінального та процесуального права. У книгах ленного права йдеться про ленні відносини, ленний суд, міські лени. В німецьких землях “Саксонське зерцало” було зразком при створенні інших юридичних книг (“Аугсбурзьке Саксонське зерцало”, “Німецьке зерцало”, “Швабське зерцало”) [22, с. 406].

³ В інших джерелах подається інша дата створення документа – 1584 р. Див. : [23].

Магдебурзьке право з'явилося на території України разом із німецькими колоністами. Німці отримали право організовувати в галицьких і волинських містах самоврядні громади (війтівства) з автономними судово-адміністративними інституціями. Перші війтівства були створені у Галицько-Волинській державі, зокрема, у Львові, що вважається початком періоду часткового надання Магдебурзького права (1287–1353 рр.). Всього за цей період таке право надано 7 містам. З 1329 р. по 1791 р. литовські князі, польські королі, українські гетьмани Магдебурзьке право надали більше 220 українським містам.

Відповідно до Магдебурзького права, міста України поділялися на 3 категорії. До першої належали міста, що отримали Магдебурзьке право від литовських князів, польських та угорських королів. Переважно це були міста Правобережної України (на території поширення католицизму). До другої категорії входили міста, які отримали Магдебурзьке право від їх власників. До третьої категорії належали міста, яким Магдебурзьке право було надано грамотами гетьманів після приєднання України до Московської держави (на території, де відбувалася конфронтація православ'я з католицизмом) [20]. До кінця XVIII ст. Магдебурзьке право одержали майже всі міста Лівобережної України (де під захистом влади надійно панувало православ'я).

Грамоти гетьманів переважно підтверджували права міст України на самоврядування, які вони отримали ще під литовським та польським пануванням⁴. Після 1654 р. українські міста одержала підтвердження своїх прав, а 1665 р. містам були видані жалувані грамоти на Магдебурзьке право. Жалувані грамоти на Магдебурзьке право проголошували три принципи: скасування діючих раніше звичаїв, литовського, російського права; скасування влади й суду над міщанами чинами великокнязівської адміністрації; установа самоврядування.

Основою правового статусу міст, які переводилися на німецьке право, була так звана локаційна грамота (від латинського "loco" – поміщаю). У більшості грамот вказано, який саме вид німецького права вводився в конкретному місті. Іноді містам надавалося право вибору. Іноді вид німецького права в місті можна було встановити по аналогії. Так, зокрема, Львів отримав німецьке право за зразком Кракова, Краків, відповідно, за зразком Вроцлава, Київ за зразком Вільно, Вільно за зразком Кракова, Перемишль і Любачев за зразком Львова і т.д. [5].

Зазвичай, якщо місто знаходилося на королівських землях, то при наданні Магдебурзького права міщанам видавався привілей монарха.

⁴ Так, зокрема, Києву магдебурзьке право підтверджувалося 1530, 1545, 1569, 1576, 1588, 1633, 1650 рр. Поява зазначених привілеїв обумовлювалася не модифікацією форм, а політичними чинниками.

Якщо ж місто було приватним, то міщани мали отримати два привілеї – один від короля для власника земель із дозволом надати місту Магдебурзьке право, а інший – від самого власника міста [4, с. 34]. При цьому у кожній з грамот проголошувалася одна і та ж організація міської влади, одні й ті ж органи, що її утворювали. Юридичну основу їх діяльності мало становити Магдебурзьке право. Проте у грамотах не зазначалися закони, які визначали сутність Магдебурзького права, ні джерело, де воно містилося, ні обсяг повноважень, що надавався ним. Кожен наступний монарх або магнат підтверджували містам надане право.

Слід мати на увазі те, що більшість українських міст мали неповний його варіант і лише Львів, Київ і Кам'янець користувалися повним правом самоврядування. Були міста, які втрачали наданий привілей. Такі випадки розглядала спеціально створена комісія і подавала королю свої висновки [13].

Норми Магдебурзького права врегульовували низку **правовідносин**. В адміністративно-правовому плані самоврядування завдяки магдебурзькому праву відокремило місто від волості. У сфері суспільно-правових відносин це право регламентувало права міських станів – купців і ремісників. У сфері управління Магдебурзьке право звільняло міста від управління феодалів і визначало порядок обрання і функції органів міського самоврядування. У судовій сфері Магдебурзьке право регламентувало порядок судочинства, визначало заходи кримінального покарання. У сфері корпоративного права Магдебурзьке право регламентувало внутрішню статутну діяльність купецьких корпорацій, ремісничих цехів. Магдебурзьке право врегульовувало правовідносини у сфері торгівлі, ним регулювалися питання оцінки й успадкування майна тощо.

Міщанство переводилося на окремий суспільний стан, який мав свої органи самоврядування, а міста мали податковий і судовий імунітет, право власності на землю, торговельні пільги, звільнялися від феодалних повинностей. Магдебурзьке право встановлювало порядок обрання влади, регламентувало функції посадовців, основні норми карного й цивільного законодавства, правила судочинства й оподаткування.

Мешканці міст, на території яких діяло Магдебурзьке право, були юридично вільними. В залежності від статусу, міста звільнялися від судової та адміністративної великодержавної влади, або влади власника міста та повинностей на його користь. Мешканці міст отримували право вільної торгівлі, збирання прибутків. Всі доходи поступали в міську скриню, з якої йшла плата за Магдебурзьке право, вносились податки, покривались різні витрати. Привілеї звільняли міщан від обов'язку щодо примусових робіт, окремих повинностей, утримання гінців і послів, від обов'язку виставляти на замку сторожу тощо. Міста

могли мати власну казну, млин, воскобійні, броварні, солодовні, перевози, громадську лазню, шинок, які передавали в наймання. Їм надавалося право побудови будинку для Магістрату, на нижніх поверхах якого дозволялось мати крамниці. У крупних містах був гостинний двір для купців, які здійснювали оптові операції. У Києві дозволялося двічі на рік проводити ярмарки. Одночасно з магдебурзьким правом міста могли отримати право мати власний герб та печатку з міським гербом. Є підстави стверджувати, що міщани міст з магдебурзьким правом були привілейованим соціальним прошарком.

Міщани виконували низку повинностей, проте замість численних натуральних їх видів вони сплачували єдиний грошовий податок. Загалом же вони виконували як загальнодержавні повинності (утримання королівського війська, сплата грошових податків у державну скарбницю [15], так і ті, які визначала міська влада (на утримання адміністрації, на користь духовенства тощо) [16]. Сплачували вони й мита: торговельне, вагове, мостове. Купці й ремісники сплачували податки згідно доходів.

Характерно, що магдебурзьке право набували і українські села, щоправда у спрощеній формі [18]. Надавалося воно шляхом купівлі-продажу або дарування – село передавалось третій особі як винагорода за військову чи урядову службу. Шкода, що мало маємо звісток стосовно релігійних свобод мешканців населених пунктів, які отримували Магдебурзьке право (але, вочевидь, права православного населення не були реалізовані в достатній мірі).

Залежно від того, частково чи у повному обсязі надавалося Магдебурзьке право, міста поділялися на ратушні⁵ та магістратські. В останніх уся повнота влади належала магістратам, які мали “правні книги” (збірники законів) та печатку з міським гербом. Магістрат мав піклуватися про міський благоустрій, регулював ціни на продукти, слідкував за чистотою та порядком у місті тощо.

До складу Магістрату входили вїйт, його помічники (бурмістри) і дві колегії – рада (райці, ратмани, радники), яка займалася передусім адміністративними, господарськими⁶, фінансовими справами, і лава (лавники, засідателі), яка здійснювала судочинство, переважно у карних справах. Поділ міської влади в особі магістрату на адміністративну й судову становив одну із основних особливостей діяльності магістрату [17]. Щоб контролювати Раду, у 1577 р. було створено

⁵ Ратушу, як орган міського самоврядування, у кінці XVIII ст. мали майже всі міста Лівобережної України.

⁶ Магістрат збирав податки, стежив за торгівлею, правильністю мір і ваг, визначав організацію ремесел і торгівлі в місті.

третю колегію магістрату – “тмінна ізба”. Очолював її “регент”, якому підпорядковувався прокуратор із апаратом міських слуг [20].

Рада, як колегіальний орган, була наділена адміністративними, розпорядчими, господарськими і фінансовими функціями. Її обирали для контролю за лавою. Рада збиралася в ратуші раз на тиждень або скільки потребували справи. Предметом обговорення на її засіданнях були питання загальних інтересів міста. Вона була посередником між загальнодержавними установами та міщанами, здійснювала поліцейський нагляд, розподіл ґрунтів, здавала в оренду прибутки і міське майно, встановлювала мита, такси на продукти споживання, затверджувала угоди стосовно майна, проводила вибори окремих посадовців, стежила за збереженням земельних ділянок, що належали місту. Розподіл ділянок, передача їх у володіння, у спадщину, купівля й продаж здійснювалися тільки з дозволу ради. Кожен такий акт заносився в книгу ради, де вказувалося, що за отриману або придбану ділянку власник зобов’язувався нести встановлені повинності на користь міста. Їх виконували шафари – спеціально призначувані особи. Рада виконувала й судово-поліцейські функції, розглядала дрібні правопорушення з метою забезпечення безпеки міщан. Однією з найважливіших функцій ради було прийняття до міського права (*jus civile*). Також рада видавала міські постанови – вількери, що мали таку ж обов’язкову силу, як і державні закони. У деяких випадках для охорони прав городян рада приймала статут.

До її складу входили від 6 до 24 радників (райців, консулів), яких обирали на один рік. З початку XVI ст. райців стали обирати довічно [4, с. 69]. Радники у Львові відзначалися особливими почесностями і отримували титул шляхетних. Вони не отримували грошової платні, оскільки ця посада була почесною, і не платили податків. Урядовці отримували від ради міста подарунки – як правило провізією, а у окремих випадках – цінні [4, с. 73]. Рада після закінчення строку своїх повноважень, представляла звіт. Після затвердження звіту війтом міста функції ради вважалися закінченими.

Існував і спеціальний судовий орган – лава, до складу якої входили війт (голова) і 7 лавників або присяжних. До компетенції лави, як і ради, входив розгляд цивільних тяжб городян. Особливе місце займали норми, що регулювали торгівлю й ремесла, діяльність цехів і купецьких гільдій, порядок оподаткування. Лавники розглядали усі судові (карні, кримінальні, майнові) справи. При розгляді кримінальних справ лава володіла виключною компетенцією. Лава мала право провадити слідство, складати заповіти і ділити майно померлого. Особисті права лавників

полягали у тому, що вони отримували щорічний пай із земельної власності лави, судові податі та штрафи, частку від кожного новоприбулого члена гміни [4, с. 87].

Існували різні варіанти формування лави і ради. У Києві, зокрема, Магістрат переобирали щороку (6 лавників і 6 райців), а вїйт обіймав свою посаду довічно. Всі вони користувалися низкою пільг. Мав свої особливості також львівський магістрат, що було зумовлено наданням Львову широкого самоврядування, гарантованого королівським привілеєм. Магістрат Львова був апеляційною інстанцією для міст Руського воєводства і Поділля⁷. Ці міста мали право подавати апеляції львівським радникам, звертатись до вищого суду у Кракові⁸, комісарів 6 міст та короля [3, с. 291]. У зв'язку з цим, М. Ф. Владімірський-Буданов пропонував увести новий термін – “львівське право” [3, с. 117, 524–525 та ін.].

Міські слуги фігурували у якості виконавчого органу магістрату. Їх не обирали, а наймали за плату. Очолював службу прокуратор (ратушний, шафар, господар)⁹. Важливе місце у ієрархії посад займали інстигатор (прокурор)¹⁰ і синдик (адвокат). Магістратські урядники поділялися на старших і молодших. Старші – це вїйт, бурмістри, радці, лавники та магістратський писар, молодші – комісар або межувальник, городничий, возний¹¹.

Міську владу очолював вїйт, який спочатку призначався королем. Певний період його посада була спадковою, згодом стає виборною, проте з подальшим затвердженням королем (гетьманом). Ознакою його влади у Львові був срібний скіпетр. У окремих містах ним міг бути лише католик¹². До сфери компетенції вїйта входило головування у лаві (судовому органі), до якого входили також сім лавників (присяжних). За нормами Магдебурзького права вїйтові заборонялось виносити вирок без узгодження з лавниками. Вїйт мав право виносити у тому числі й смертну кару. Цей вирок можна було оскаржити лише перед королем. Вїйт отримував не зарплату, а відсоток від податків¹³.

⁷ Апеляційним центром для міст на території України у складі Корони Львів став з 17 липня 1444 р.

⁸ Він був утворений 1356 р.

⁹ Його обирала рада з-поміж членів колегії. Ні радники, ні вїйт не мали права втручатись у сферу його діяльності.

¹⁰ Гошко Т., зокрема, зазначає що він був правоохоронцем у місті і був зобов'язаний не допускати галасу під час судів у ратуші, видавати позови, збирати судові штрафи, забезпечувати присутність сторін на судовому процесі і самому бути там; кожної п'ятниці він мав пред'являти суддям реєстр судових рішень. Див.: [4, с. 117].

¹¹ До компетенції комісара були віднесені рішення суду по переділу землі, встановлення межових знаків. Возний виконував доручення суду: розносив повістки, приводив правопорушників, городничий слідкував за громадським порядком у місті.

¹² У Львові, Перемишлі, Дрогобичі та деяких інших містах православні не мали права займати посади, що дискримінувало православне населення. В окремих містах для різних конфесій існували різні магістрати.

¹³ Проте так було не скрізь і не завжди. У Києві зокрема, у XVII ст. як вїйт, так і решта членів магістрату мали ще й фіксований грошовий оклад.

Бурмістрів (від 2 до 12) обирали на один рік зі свого середовища радці. Разом з війтом вони розглядали як судові, так і адміністративні справи.

У розпорядженні магістрату знаходилися канцелярія на чолі з нотаріусом (писарем). Він мусив володіти кількома мовами, мати правничу освіту. Писаря зобов'язувала відповідна присяга. Окремого писаря мала і лава (інколи ці посади суміщалися). Маючи широкі повноваження, писар ніс відповідальність за правопорушення й злочини: його могли звільнити з посади, позбавити міського громадянства; за хибний запис у період Середньовіччя його могли покарати відрубанням руки, якщо ж він сфальшував магістратські книги, то його карали вогнем.

До компетенції комісара були віднесені рішення суду по переділу землі, встановлення межових знаків. Возний виконував обов'язки дрібного судового виконавця: розносив повістки, приводив правопорушників, городничий слідкував за громадським порядком у місті.

У систему управління містом входили людвисар (ливарник, пушкар), годинникар, геометр (фортифікатор), лікар, товмач (перекладач), доглядач, яточник, лазняр, пургант (прибирач сміття), ключники, кат, ціпаки і драби (міська поліція). У передмістях представниками влади магістрату були ландвійти, яким підпорядковувались старші вулиць (присяжні десятники) [20].

У ратушних містах головною посадовою особою був староста, який призначався королем (гетьманом) і суміщав обов'язки війта. Також не існувало поділу на лаву і раду, повноваження яких виконував уряд у складі двох бурмістрів.

Процес у містах із Магдебурзьким правом був усним, гласним та змагальним. При розгляді кримінальних справ процес був інквізиційний, з допитами і тортурами. Апелювати можна було лише до королівського суду, який затверджував вирок. Судочинство велося польською або латинською мовою. Суворо карали злодійство, підпали, навіть дрібні крадіжки [19, с. 135–137]. В усіх судах присяжними були міські лавники. В судових розглядах обидві сторони користувалися послугами адвокатів.

Висновки. Магдебурзьке право стало найбільш поширеним варіантом правової організації. Фактично воно вилучало міську громаду з-під юрисдикції королівської адміністрації. В епоху розквіту Магдебурзького права (XV–XVI ст.) у його систему входили близько 1,5 тис. європейських міст. Очевидно слід погодитися з думкою, що свого часу Магдебурзьке право було показником приналежності української території до історичної Європи з її цінностями та життєвим устроєм. Дане право стало одним із важливих чинників культурного і правового зближення України із Західною Європою. У містах застосовувався єдиний принцип

організації і діяльності органів самоврядування [5]. Конкретні особливості окремих міст лише вносили в нього окремі зміни, не змінюючи його сутність [7, с. 83].

Варта уваги й оцінка дослідниками Магдебурзького права як знаряддя католизації та полонізації українського населення, оскільки правом на самоврядування могли користуватись лише католики, хоча в багатьох містах були окремі національні юрисдикції – католиків і православних. Міщанам, зокрема, було заборонено володіти майном, купленим у польських, вірменських, єврейських та німецьких панів. Обмеження були у сфері ремісничої діяльності, конфесійні, мовні, культурні, політичні. Православні були відсторонені від міського управління в управах і судах. Обмеження були встановлені щодо заборони для українців займатися торгівлею, щодо купівлі-продажу будинків, при винесенні судових вироків тощо.

Магдебурзьке право зберігалось за українськими містами до кінця XVIII – початку XIX ст. Занепадати самоврядування українських міст стало з ліквідацією Гетьманщини. Фактично його застосування припинилося після запровадження 1781 р. “Установлення о губерниях” і створення нової судової системи. Царським указом від 1831 р. (для Києва – від 1835 р.) Магдебурзьке право було остаточно скасоване. У Галичині Магдебурзьке право скасоване було ще у 1786 р.

Література

1. Антонович В. Б. Монографии по истории Западной и Юго-Западной России / В. Б. Антонович. – Т. 1. – К., 1885. – 351 с.
2. Багалій Д. І. Магдебурзьке право на Лівобічній Україні / Д. І. Багалій // Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV–XVIII ст. – Ч. 2. – Львів, 1904. – 165 с.
3. Владимирский-Буданов М. Ф. Немецкое право в Польше и Литве / М. Ф. Владимирский-Буданов. – СПб., 1868. – 312 с. – Репринтная копия.
4. Гошко Т. Нариси з історії магдебурзького права в Україні XIV – поч. XVII ст. / Т. Гошко. – Львів : Афіша, 2002. – 255 с.
5. Гошко Т. Правовая локация городов Украины XIV–XVI веков: к постановке проблемы. Часть 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://historians.in.ua/index.php/doslidzhennya/989-tatiana-hoshko-pravovaia-lokatsyia-horodov-ukrayny-xiv-xvi-vekov-k-postanovke-problemychast-1>.
6. Грушевський М. С. Історія України-Руси / М. С. Грушевський / редкол. : П. С. Сохань (гол.) та ін. – К. : Наук. думка, 1991. – Т. 5 – 688 с.
7. Заяць А. До історії правової локації волинських міст XVI – першої половини XVII ст. : локаційні привілеї у Литовській і Волинській (руській) Метриках / А Заяць. // Архіви України – 2001. – № 4–5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/2001-4-5-4.php>
8. Іваницький-Василенко С. М. Джерела Магдебургського права в Західній Русі й Гетьманщині / С. М. Іваницький-Василенко. Правова держава : щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Вип. 12. – К., 2001. – С. 123–130.

9. Іваницький-Василенко С. М. Історико-догматичне виучування джерел Магдебургського права в Західній Русі і Гетьманщині / С. М. Іваницький-Василенко. Правова держава : щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Вип. 12. – К., 2001. – С. 131–140.
10. Кистяковский А. Ф. Очерк исторических сведений о своде законов, действовавших в Малороссии, под заглавием : права, по которым судится Малороссийский народ / А. Ф. Кистяковский. – К. : Университет. тип., 1879. – 114 с.
11. Кобилецький М. М. Магдебурзьке право в Україні (XIV – перша половина XIX ст.) : історико-правове дослідження : монографія / М. М. Кобилецький. – Львів : ПАІС, 2008. – 406 с.
12. Костомаров М. І. Твори в двох томах / М. І. Костомаров. – К. : Дніпро, 1990. – 538 с.
13. Котенко С. Особливості поширення магдебурзького права у слов'янських народів / Котенко С. // Юридичні науки. 74–76/2007. – С. 145–149. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://papers.univ.kiev.ua/jurydychni_nauky/articles/The_peculiarity_of_widespread_of_the_Magdeburg_s_law_in_slovanian_nationalities_17778.pdf
14. Леонтович Ф. И. Спорные вопросы по истории русско-литовского права / Ф. И. Леонтович. – Санкт-Петербург, 1893. – 63 с.
15. Магдебурзьке право. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/vidatn-storichn-postat-kultura-osv-ta-arkh-tektura/magdeburzke-pravo>
16. Магдебурзьке право в історії української державності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com/15970122/pravo/magdeburzke-pravo-istoriyi-ukrayinskoji-derzhavnosti>
17. Магдебурзьке право і його особливості в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://histua.com/knigi/istoriya-derzhavi-i-prava-ukraini-zaruba/magdeburzke-pravo-i-jogo-osoblivosti-v-ukraini>
18. Магдебурзьке право на територіях Лівобережної України: уроки історії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/history/magdeburzke-pravo-na-teritoriyah-livoberezhnoyi-ukrayini-uroki-istoriyi-.html>
19. Сас П. М. Феодальные города Украины в конце XV – 60-х годах XVI в. / П. М. Сас. – К., 1989. – 452 с.
20. Скуба В. Магдебурзьке право: Європа на рівні генетичної пам'яті / Скуба В. // День. – 26 листопада, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/magdeburzke-pravo-ievropa-na-rivni-genetichnoyi-pamyati>
21. Тарановский Ф. В. Обзор памятников Магдебургского права западно-русских городов литовской эпохи. Историко-юридическое исследование / Ф. В. Тарановский. – Варшава, 1897. – 207 с.
22. Усенко І. Б. Саксонське зеркало / І. Б. Усенко, Є. В. Ромінський // Юридична енциклопедія : в 6-ти т. – Т. 5 (П – С). – К., 2003. – С. 406.
23. Футулуйчук В., Футулуйчук М. Ретроспектива державотворчих процесів в Україні / В. Футулуйчук, М. Футулуйчук. Дайджест журналу “СХІД” 2003 р. Історія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vesna.org.ua/txt/sxid/shid_2003.doc

Отримано 01.10.2014.

*Summary***Anatolii Tkachenko. Magdeburg Law in the Lands of Ukraine: Legal Worldview Bases.**

In the article author researches the process of origin and source of Magdeburg law as well as the special features of its dissemination over the territory of Ukraine; analyses the historiography of the issue; considers the legal relationships regulated by the norms of Magdeburg law in the spheres of public relations, governance, legal proceedings, company law and commerce etc.

Keywords: *Magdeburg law, locator's charter, bodies of self-government, municipal council, the "lava" box (bench), council, vogt, burgomaster, senior non-commissioned officer of municipal council, legal procedure and proceeding under Magdeburg law.*

УДК 130.121

Олег ТУЛЯКОВ**ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗМІСТ І ФУНКЦІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ "ГРОМАДІВСЬКОЇ" САМОСВІДОМОСТІ**

У статті стверджується значення громади як ефективного та перспективного суспільного утворення української нації. З метою теоретичного визначення моделі сталого розвитку сучасної України представлений новий термін "українська "громадівська" самосвідомість". На ідейній основі традиційного для українського світогляду конкретного православного ідеалізму надається логічне визначення цього терміну шляхом обґрунтування суттєвих ознак. Визначаються функції української "громадівської" самосвідомості.

Ключові слова: *громада, українська "громадівська" самосвідомість, духовний лідер, суттєві ознаки, функція.*

Постановка проблеми. Останні події суспільно-політичного життя України свідчать про нагальну необхідність реального забезпечення сталого розвитку нашої держави. Як відомо, ідеї про сталий розвиток визнані світовою спільнотою як нова ідеологія ХХІ століття. Зміст терміну "сталий розвиток" формулюється як організація такої життєдіяльності суспільства, котра при задоволенні потреб його членів не ставить під загрозу задоволення потреб майбутніх поколінь [8].

Геополітична сталість (котра, зокрема, передбачає унеможливлення військових конфліктів на українській території) забезпечується впровадженням принципово іншої державної геополітичної стратегії. Вона має базуватися на тому, що історична місія України на поточному історичному етапі – бути не буферною зоною і не зоною бойових дій, а містом, який пов'язує Європу та Азію на базі спільної моделі сталого розвитку. Українське суспільство заслужило спокою та благополуччя